

symposium bodem breed

Donderdag 17 april 2025
DeFabrique in Utrecht

Oproep voor bijdragen

36e Symposium Bodem Breed

Hèt netwerk event voor de bodem en ondergrond

www.bodembreed.nl

expertise bodem en ondergrond

Oproep voor bijdragen aan Bodem Breed 2025

Symposium Bodem Breed vindt plaats op 17 april 2025 bij DeFabrique in Utrecht. Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat is voor aankomende editie gastorganisatie. Jullie bepalen het programma grotendeels zelf en we roepen jullie op om met mooie voorstellen te komen.

Samen creëren we zo opnieuw een boeiend en leuk programma, met inspirerende sessies en volop gelegenheid om te netwerken met als centraal thema: Het belang van de bodem.

De bodem onder onze voeten is van groot belang. Ze biedt een stevige basis voor alles wat we bouwen, filtert het water dat we drinken, slaat koolstof op en houdt stikstof vast. Dit is essentieel voor onze eigen gezondheid, ons voedsel en de kwaliteit van onze leefomgeving. Uit de bodem halen we naast drinkwater ook belangrijke hulpbronnen als energie en verschillende grondstoffen. Daarnaast gebruiken we de ondergrond voor allerlei infrastructuur, zoals funderingen, kabels en leidingen. Door de toenemende vraag naar ruimte o.a. voor woningen, de noodzaak voor natuurbehoud, en de behoefte aan gezond voedsel, wordt de rol van de bodem steeds crucialer. De bodem helpt ons bovendien om te gaan met (toekomstige) uitdagingen zoals hevige regenbuien, periodes van hitte en droogte.

Onze bodem is meer dan alleen een hoop aarde. De bodem zit vol leven, van kleine micro-organismen tot grote wortelsystemen. Het is een complex systeem dat bijdraagt aan ons dagelijks leven. Nederland heeft bijvoorbeeld vruchtbare landbouwgrond en zuiver drinkwater, mede dankzij de kwaliteit van de bodem. Maar we staan nu voor grote uitdagingen, zoals klimaatverandering, de overstap naar duurzame energie,

en de bouw van nieuwe woningen. De bodem speelt een centrale rol in het aanpakken van deze uitdagingen, maar dit wordt niet altijd erkend. Het is hoog nodig om het belang van de bodem te benadrukken en er zorgvuldig mee om te gaan, zodat ook toekomstige generaties kunnen leven van de voordelen die een gezonde bodem biedt en de toekomstbestendigheid wordt gewaarborgd.

Thema's

In het kader van het belang van de bodem willen we, de programmacommissie van Bodem Breed, de volgende thema's aan de orde stellen:

- Het Programma Bodem, Ondergrond en Grondwater
- Het belang van een vitale bodem voor mens en natuur
- Ordening van de ondergrond
- Bodem voor klimaatadaptatie
- Bodem in besluitvorming en gebiedsprocessen: hoe maak je het bodembelang concreet, zichtbaar en invoelbaar
- Water en Bodem Sturend in gebiedsprocessen
- Duurzaam hergebruik van grond, bagger en secundaire bouwstoffen
- Ervaringen met de Omgevingswet
- Bouwstenen en praktijkvoorbeelden vitale bodem en grondwater in omgevingsvisies, plannen en programma's
- Gezondheid van mens en ecosystemen
- Bodem voor grondwater en drinkwater
- Bodemdaling
- Grondwaterkwaliteit
- Lessen uit het verleden

Een aantal van deze thema's worden hieronder kort toegelicht. We ontvangen graag voorstellen voor bijdragen die aansluiten bij een van deze thema's.

Het Programma Bodem, Ondergrond en Grondwater

2025 is een spannend jaar. Rijk, gemeenten, provincies en waterschappen stellen een nieuw nationaal programma Bodem, Ondergrond en Grondwater vast met afspraken tot 2032. De missie van het programma is om toe te werken naar vitale bodems, een efficiënt ingerichte ondergrond en voldoende grondwater van een goede kwaliteit. Dat vraagt om het verder versterken van de verbinding naar ruimtelijke ordening en beheer en milieubeleid. Tijdens Bodem Breed willen we het conceptprogramma bespreken. Met als speciaal aandachtspunt wat we moeten regelen om van het programma een succes te maken. Hoe zorgen we er samen voor dat gebieden, provincies, steden en dorpen de doelen in praktijk kunnen brengen?

Het belang van een vitale bodem voor mens en natuur

Een vitale bodem biedt een stevige basis voor alles wat we bouwen, filtert het water dat we drinken, slaat koolstof op, houdt stikstof vast en herbergt biodiversiteit. Dit is essentieel voor onze eigen gezondheid, ons voedsel en de kwaliteit van onze leefomgeving. Uit de bodem halen we naast drinkwater ook belangrijke hulpbronnen als energie en verschillende grondstoffen. Een vitale bodem is letterlijk en figuurlijk de basis onder onze boerenbedrijven. Een vitale bodem hebben we bovendien nodig om, om te gaan met (toekomstige) uitdagingen zoals hevige regenbuien, periodes van hitte en droogte. Tijdens Bodem Breed 2025 willen we de maatschappelijke waarde van vitale bodems verder verkennen.

Ordering van de ondergrond

De ordening van de ondergrond is essentieel vanwege de toenemende druk op ruimte voor drinkwaterwinning en bodemenergie. Drinkwaterreserves moeten worden beschermd tegen vervuiling en overexploitatie, terwijl bodemenergie, zoals warmte-koude-opslag (WKO), ruimte vraagt en van belang is voor de energietransitie. Beide activiteiten vereisen zorgvuldig beheer om elkaar niet te verstoren. Het is cruciaal om zones te plannen waar drinkwaterwinning en bodemenergie in balans kunnen bestaan, zonder risico voor de kwaliteit van onze watervoorziening. Deze ondergrondse ordening draagt bij aan een duurzame toekomst en een efficiënter gebruik van natuurlijke hulpbronnen.

De ordening van de ondergrond is cruciaal om ruimte te bieden aan kabels en leidingen voor energie en warmte, data (vitale infrastructuur) en water, terwijl ook de wortels van bomen voldoende plaats en een gezonde bodem nodig hebben. Kabels en leidingen moeten efficiënt worden geplaatst om infrastructuur duurzaam te beheren, zonder onderlinge verstoring. Tegelijkertijd spelen bomen een vitale rol in het leefbaar houden van steden door schaduw te bieden en CO₂ te absorberen. Hun wortels hebben ruimte nodig om gezond te blijven. Het vinden van een balans tussen technische vitale infrastructuur en groene ruimte en slimme ruimtelijke oplossingen voor functiecombinatie, zijn essentieel voor een toekomstbestendige en leefbare stad.

Water en bodem sturend in gebiedsprocessen

Water en bodem worden steeds meer sturend in ruimtelijke plannen door de toenemende druk van klimaatverandering en verstedelijking. Dat levert kansen op, maar ook dilemma's om de schaarse ruimte goed te benutten en beheren. Een gezonde bodem is cruciaal voor gezond drinkwater, landbouw en biodiversiteit, klimaatadaptatie en toekomstbestendige woningbouw. Steden en dorpen moeten hierop inspelen door bouwlocaties te kiezen die de bodem aankan en ruimte te geven voor bodemfuncties en water, zoals via natuurlijke buffers en groenvoorzieningen. Door water en bodem centraal te stellen, kunnen we duurzaam omgaan met onze natuurlijke hulpbronnen en klimaatbestendig ontwikkelen voor de toekomst.

Duurzaam hergebruik van grond, bagger en secundaire bouwstoffen

Duurzaam hergebruik van grond, bagger en secundaire bouwstoffen wordt gestimuleerd vanuit de gedachte van circulariteit van stoffen en het streven om in 2050 volledig circulair te zijn. Het Besluit bodemkwaliteit stelt grenzen aan de kwaliteit van grond, bagger en bouwstoffen om daarmee de bodem en het oppervlaktewater te beschermen en tegelijkertijd de toepassing en hergebruik van secundaire materialen te faciliteren. Strenge milieueisen, zoals bodemkwaliteitsnormen, zijn cruciaal om verontreinigingen te voorkomen,

maar kunnen hergebruik soms complex maken. Aan de andere kant bevorderen wet- en regelgeving, zoals het Besluit bodemkwaliteit, juist hergebruik door kaders te bieden voor veilige toepassing. Certificering en controlemechanismen helpen de balans te vinden tussen duurzaamheid en milieubescherming. Door deze regels slim in te zetten, kunnen we grondstoffen verantwoord hergebruiken en daarmee het gebruik van primaire stoffen terugdringen en zo bijdragen aan een duurzamer bouw- en infraproces.

Ervaringen met de Omgevingswet

Ervaringen met de Omgevingswet voor bodem door overheden en praktijk zijn wisselend. Overheden waaronder de integrale aanpak, waarbij bodem beter wordt meegenomen in ruimtelijke plannen. De flexibiliteit biedt mogelijkheden voor maatwerk en innovatie. Echter, de praktijk stuit soms op uitdagingen, zoals onduidelijkheden in regelgeving en de afstemming tussen verschillende partijen. Vooral kleinere gemeenten ervaren de omgevingswet als complex door gebrek aan expertise en middelen. Desondanks zien zowel overheden als de praktijk potentieel in de wet om duurzaamheid en bodembeheer te verbeteren, mits we niet verstrikt raken in teveel regels en voldoende oog houden voor de maatschappelijke opgaven waar we voor gesteld staan.

Gezondheid van mens en ecosysteem

De bekende verontreinigingen en nieuwe opkomende stoffen, zoals microplastics, PFAS en medicijnresten, vormen een groeiend risico voor de gezondheid van mens en milieu. Deze stoffen komen steeds vaker voor in bodem, water en lucht, en breken moeilijk af, wat leidt tot langdurige verontreiniging. Voor mensen kan blootstelling leiden tot gezondheidsproblemen, zoals hormonale verstoringen, verminderde immuun functies en zelfs kanker. Voor het milieu betekenen deze stoffen schade aan ecosystemen, zoals vermindering van biodiversiteit en verstoring van voedselketens. Het vroegtijdig opsporen en beperken van deze verontreinigingen is essentieel om de negatieve impact op mens en natuur te minimaliseren. We zijn op zoek naar duurzame en op de natuur gebaseerde oplossingen voor deze groeiende problematiek.

Bodemdaling

Bodemdaling is een groot probleem in Nederland, vooral in veen- en kleigebieden. Door natuurlijke processen zoals inklinking en oxidatie van veen, maar ook door menselijke activiteiten zoals grondwateronttrekking en drainage, zakt de bodem. Dit leidt tot verzakkingen van wegen, huizen en infrastructuur, en verhoogt de kans op overstromingen. Bovendien versnelt bodemdaling de uitstoot van CO₂ doordat veen verdroogt en afbreekt. De kosten voor herstel en preventie lopen op, terwijl de gevolgen voor landbouw, stedelijke gebieden en

het milieu groot zijn. Een integrale aanpak is nodig om schade te beperken en toekomstige daling te vertragen.

Grondwaterkwaliteit

Ons grondwatersysteem staat door klimaatverandering, bevolkingsgroei, maar ook door de energietransitie en het huidig en veranderende (agrarisch) landgebruik steeds meer onder druk. Droogte, wateroverlast, bodemdaling en verontreiniging van grondwater zijn het gevolg. Vaak wordt vergeten dat we voor grondwater ook in 2027 aan de Kaderrichtlijn Water moeten voldoen. Hierbij gaat het onder andere om het voorkomen van achteruitgang van de kwalitatieve en kwantitatieve toestand van de grondwaterlichamen. De vraag is of dit lukt gezien de toenemende zorgen over de vergrijzing, verslechtering van grondwaterkwaliteit met allerlei akelige stoffen. Probleem hierbij is dat grondwater niet zichtbaar is en traag reageert op maatregelen. Veel partijen werken (samen) aan het behoud en verbetering van de grondwaterkwaliteit, maar toch wordt er vaak naar elkaar gewezen of is niet duidelijk wie er de stap moet zetten om echt verandering voor elkaar te krijgen.

Lessen uit het verleden

Terugkijkend op de Wet bodembescherming rijst de vraag of deze wet wel voldoende effectief is geweest in het saneren van bodemverontreiniging. Hebben we niet teveel afgewenteld naar toekomstige generaties door o.a. risico's te herdefiniëren? Dankzij de wet zijn er wel veel verontreinigde locaties gesaneerd, maar o.a. de voormalige stortplaatsen, het grote aantal nazorglocaties en de vergrijzing van het grondwater blijven nog steeds een uitdaging voor de toekomst.

Indienen van voorstellen

We nodigen jullie uit om voorstellen in te dienen voor een presentatie of een volledige sessie die zich richt op de bovengenoemde onderwerpen. Daarnaast staan we ook open voor voorstellen die andere actuele vraagstukken met betrekking tot de bodem behandelen. We zijn op zoek naar inzendingen die niet alleen het probleem analyseren, maar ook inspirerende voorbeelden bieden met perspectief op de uitdagingen. De voorstellen kunnen betrekking hebben op resultaten van wetenschappelijk en praktijkgericht onderzoek, ervaringen uit projecten, relevante internationale ontwikkelingen, innovatieve technieken of concepten, praktijkvoorbeelden en beleidsinitiatieven.

De doelgroep van Bodem Breed omvat iedereen die een rol speelt in activiteiten binnen het bodem-waterstelsel, gericht op het inrichten, verbeteren en beheeren van de fysieke leefomgeving. Het symposium richt zich op medewerkers van overheden (rijk, provincies, gemeenten, omgevingsdiensten en waterschappen), de gebruikers van locaties en terreinen, professionals uit het uitvoerend en adviserend bedrijfsleven en kennisinstellingen.

Indienen van voorstellen voor presentaties, sessies of andere bijdragen kan tot en met vrijdag 29 november 2024. Mail je voorstel naar de secretaris van Symposium Bodem Breed, peter.vanmullekom@sikb.nl. Het voorstel moet voldoen aan de volgende eisen:

- Maak duidelijk of het om een voorstel voor een sessie of een presentatie gaat;
- Omschrijf kort de inhoud, en indien van toepassing de opzet van de sessie;
- Het voorstel mag uitsluitend als Word-document ingediend worden, met een omvang van maximaal één A4;
- Voorstellen die na het verstrijken van de indienings termijn worden ontvangen, worden alleen bekeken als er open plekken ontstaan in het programma.

Van de indieners van voorstellen (en de sprekers die in de voorstellen worden genoemd) wordt verwacht dat zij ook de deelnamekosten voldoen indien hun voorstel wordt opgenomen in het programma. Dit is noodzakelijk om het symposium kostendekkend te kunnen organiseren.

Selectie van voorstellen

De programmacommissie bespreekt de ingediende voorstellen. De selectie en samenstelling van het programma vinden plaats tussen december 2024 en februari 2025. Voor het einde van februari 2025 ontvang je bericht of jouw voorstel in het programma is opgenomen. Het kan zijn dat je gevraagd wordt om je voorstel aan te passen of om samen te werken met een ander voorstel voor een sessie. Voorstellen waarin collega's uit andere werkvelden betrokken zijn, zoals bijvoorbeeld ruimtelijke ordening of waterbeheer, maken een sterke kans om geselecteerd te worden. We streven ernaar het definitieve programma uiterlijk in de eerste week van maart 2025 te publiceren.

Joke van Wensem

voorzitter Symposium Bodem Breed

Peter van Mullekom

secretaris Symposium Bodem Breed

Programmacommissie

Naam

Merijn Bas
Evelien Brand
Margot de Cleen
Freek van Gent
Willem Hendriks
Martijn van Houten
Saskia Keesstra
Sonja Kooiman
Peter van Mullekom
Arthur van de Velde
Marco Vergeer
Kees de Vette
Remco Vis
Joke van Wensem
Marissa van de Wijngaard-Frambach
Paul de Wilde
Marleen Zanen

Organisatie

Ministerie van IenW
Jong Bodem
RWS
SIKB
NLingenieurs
Stichting Bodembeheer Nederland
WUR
IPO BOOG
Symposium Bodem Breed
Bodem Breed Forum
Initiatief Bewust Bodemgebruik
Gemeente Rotterdam
RIVM
Symposium Bodem Breed
Deltares
RWS
Nationale Bodemtop

Locatie

DeFabrique

Westkanaaldijk 7
3542 DA Utrecht
www.defabrique.nl

**BEWUST
BODEM
GEBRUIK**

 Koninklijke
NLingenieurs

BodemBreed
FORUM

 Rijksinstituut voor Volksgezondheid
en Milieu
Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

 Bodembeheer
Nederland

 Ministerie van Infrastructuur
en Waterstaat

Deltares

 Rijksdienst voor Ondernemend
Nederland

 Gemeente Rotterdam

 Rijkswaterstaat

 ip^o
Interprovinciaal Overleg

 SIKB

JongBodem

 WAGENINGEN
UNIVERSITY & RESEARCH

symposium **bodem breed**
expertise
bodem en ondergrond

www.bodembreed.nl